

РОЗДІЛ І

ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ, ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ

УДК 172.4:316.613.434

ОНТОЛОГІЧНА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ТЕОРЕТИКО-ФІЛОСОФСЬКОЇ ПОБУДОВИ ІНТЕГРАЛЬНОГО РАЦІОНАЛІЗМУ В ПАРАДИГМАЛЬНИЙ ПРОСТІР ТРАНСВЕРСАЛЬНОГО РОЗУМУ

В.М. Петрушов, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології Українського державного університету залізничного транспорту

У статті автор розвиває інтегральний підхід до побудови онтологічних підвалин нових форм мислення, які б відповідали складності сучасного світу. Здійснений синтез інтелектуальної платформи, яка складається з базових модальностей інтегрального раціоналізму і трансверсального розуму. На прикладі європейської моделі прав людини проілюстрована можливість застосування запропонованого підходу до оцінки її ефективності в кризових умовах. Інтегральний раціоналізм концептуально обґрунтований автором і вибудований у семантичному полі дескрипції «віра є ентелехія розуму». Тут не стоїть задача «примирення» віри і розуму шляхом їх іпостасів впливу на духовний світ людини. Моральний занепад, який спостерігається у сучасному світі багато в чому пов'язаний з кризою мислення не лише політичного, яке найбільш чутливо проявляється на глобальних проблемах у світі, але і філософського, і наукового, де бюрократизм, домінуючий «грошовий вимір» досягнень на творчій ниві достатньо глибоко стримують розвиток креативно-когнітивних сфер і технологій. Втім, що стосується філософії, то знецінення ідеологій і руйнація світоглядних підстав торкнулися і самих філософів, про що говорив у свій час М. Гайдеггер. Сучасне мислення не відповідає запитам людства і необхідна рішуча трансформація у якісно новий ментально-розумовий універсум. Автор визначає екзистенціонування, трансцендентування і феноменологічну редукацію головними модусами інтегрального раціоналізму. Вони виступають в якості засобу активізації розумової діяльності. Вцілому це дозволяє розглядати складні онтологічні ситуації у багатовимірному ментальному просторі інтегрального раціоналізму. Мета полягає у формуванні мислення, яке відповідає складнощі світу, в якому панують надскладні технології разом з технологізованим розумом, але доки ще не здатного подолати дихотомію «раціональне- ірраціональне», завдяки чому людина майже скрізь потрапляє в різноманітні помежові ситуації, які потребують від неї і адекватних когнітивних рішень. Філософським підґрунтям ментальної єдності інтегрального раціоналізму і трансверсального розуму виступає феномен європейської мультиментальності. Європейський світ рухається до трансгуманізму, що означає наявність складних за своєю суттю суттєвих помежових ситуацій і загострення гуманітарних проблем – ставлять на порядок денний нові форми мислення, які б випереджали зростання складності дійсності і дозволяли здійснювати проектування майбутнього. З нашої точки зору інтелектуальна платформа «інтегральний раціоналізм – трансверсальний розум» відповідає цим вимогам.

Ключові слова: інтегральний раціоналізм, трансверсальний розум, мультиментальність, помежова ситуація, інтелектуальна платформа, криза.

Інтегральний раціоналізм (ІР), про який тут йтиме мова, концептуально обґрунтований автором у своєму дисертаційному дослідженні [4] й вибудований у семантичному полі дескрипції «віра є ентелехія розуму». У цьому полягає його докорінна відмінність як від відомого «інтегрального раціоналізму» Г. Башляра, який поєднав у своїй доктрині філософію А. Бергсона, психоаналіз К. Юнга та епістемологію, так й від «інтегрального інтуїтивізму» М.О. Лоського [3]. Тут не стоїть задача «примирення» чи «уособлення» віри та розуму через їхні іпостасі впливу на духовний світ людини. Ця проблема вже не раз обговорювалась у площині співвідношення раціонального та ірраціонального [5; 6]. Але ж, як відомо, філософські занурення у ментальні прошарки духовного буття не мають «унормованої» чиеюсь волею остаточності чи навіть «категоричної імперативності» на тлі морального занепаду, що спостерігається у сучасному житті. Останній багато у чому пов'язаний з гострою кризою мислення не тільки політичного, яке найбільш відчутно позначається на глобальних проблемах у світі, але й філософського та наукового, де бюрократизм, надмірна інституалізація й зверхньо домінуючий «грошовий вимір» досягнень на творчій ниві суттєво стримують розвиток креативно – когнітивних сфер і технологій. Втім, що стосується філософії, то особливих надій на неї зараз мабуть ніхто й не покладає, бо знецінення ідеологій та руйнація світоглядних підвалин торкнулися й самих філософів, про що говорив ще М. Гайдеггер: «Минув час, аби люди розучились переоцінювати філософію й тому перевантажувати її вимогами. Що потрібно у теперішній світовій нужді: менше філософії, більше уваги до думки; менше літератури, більше дотримання букви (останнє як натяк на «спочатку було Слово» – авт.)» [2, 305]. Ця думка цілком охоплює сутнісне у кризі мислення сьогодення саме у вимогах «більше уваги до думки» та «більше дотримання букви», бо: 1) перебільшена заформалізованість природної людської мови різноманітними техномовними

термінами та сленгами; 2) безгрунтовне спрощення логічних схем мислення разом з утилітарністю думок; 3) загальний потяг (тренд) до так званого «кліпового мислення», форматovanого мас-медійними й інтернетівськими стандартами відображення інформації (стислість й неоднозначність контексту, маніпулятивні зсуви акцентів та семантичних навантажень, розірваність відеорядів тощо) даються взнаки на загальному стані інтелектуальної діяльності. Але існує ще один чинник кризи мислення, якому недостатньо приділяють уваги – це нагальна потреба у зваженому і компетентному ставленні до ірраціональних феноменів та обставин їхнього виникнення, протікання й впливу на дійсність. У нашому «зараціоналізованому» технократичному світі вважається безглуздим займатися речами, що перебувають за межами раціонального сприйняття реальності. Проте зараз, коли світ балансує на межі глобальної війни, коли цивілізація перебуває у спотвореному образі «культури смерті» (О. Неклесса), а раціональне мислення (панівне у науковому світі) не спроможне зменшити «буттєву напругу» й поступається ірраціональним викликам таким, як тероризм, фундаменталізм, імперські зазіхання, ядерний шантаж, стає вочевидь зрозумілим, що сучасне мислення не відповідає запитам людства й потребує рішучої трансформації у якісно новий ментально – розумовий універсум.

У пошуках актуальних засад зміни усієї архітектури, закладеної у підвалини онтологічної будови «буття і мислення», першорядним питанням є – як взагалі треба ставитися до мислення: як до рефлексії чи то як до рефлексії рефлексії? На думку Гайдеггера «Мислення входить у гру подвійним чином: спочатку як рефлексія, а потім як рефлексія рефлексії. Тільки що це все означає? Якщо припустити, що характеристики мислення як рефлексії достатньо, щоб окреслити його відношення до буття, то це означатиме: мислення постає у якості простого покладання обр'ю, на якому можна помітити такі речі, як покладеність, предметність. Мислення функціонує як задання обр'ю для тлумачення буття з його модальностями як покладанням. Мислення як рефлексія рефлексії, навпаки, припускає спосіб, яким мов

інструментом й знаряддям тлумачиться побачене на обрії покладання буття. Мислення як рефлексія означає обрій, мислення як рефлексія рефлексії означає знаряддя тлумачення буття суцього. У провідній рубриці «буття і мислення» мислення у показаному сутнісному сенсі виявляється незмінно двохзначним, і це – суцільно скрізь усю історію європейської думки» [2, 525].

Таким чином, виходячи з провідного відношення «буття/мислення», до мислення слід поставитися як до «подвійної рефлексії» у значенні покладання обрійних модальностей буття із одночасним тлумаченням побаченого в різних експлікаціях та аспектах. Саме такий підхід до розробки концепції IP автор використав у дослідженні європейського адогматизму: «З огляду на вже проведені теоретичні і практичні дослідження шляхів наближення до інтегрального раціоналізму, оволодіння прийомами мислення, що йому відповідають, можна зробити висновок: його сутність полягає в одночасному застосуванні екзистенціювання (перебування у межовій ситуації), трансцендування (вихід за межі ситуації) та феноменологічній редукції (виявлення семантичного значення предмету, явища чи події, що пізнаються, й пов'язані з умовами перебування у межовій ситуації)» [4, 350-351]. Екзистенціювання, трансцендування та феноменологічну редукцію (епоха) визначимо у даному випадку головними модусами IP, тобто будемо вважати зазначені властивості мислення іманентно пов'язаними саме с помежевими ситуаціями (ПМС), які залежно від буттєвих обставин виникають для суб'єкта мислення (або він їх навмисно створює) у якості чинника активізації розумової діяльності чи спрямування, інтенціювання когнітивної уваги на важливі аспекти (предмети) ситуації. У цілому це дозволяє розглядати складні онтологічні системи у багатовимірному ментальному просторі IP. Але ж, яка мета перетворення схематичного підґрунтя IP «філософія – наука – теологія» у гетерогенну, розгалужену й розлогу побудову ментального розмаїття всеохопної думки? Ця мета полягає у формуванні мислення, відповідного до складності світу, у якому панують надскладні технології разом з технологізованим розумом, але поки

ще не здатного подолати дихотомії «раціональне – ірраціональне», через що людина майже скрізь опиняється у всіляких ПМС, які вимагають від неї й адекватних когнітивних здібностей. Людське мислення вже не може залишатися суто антропоморфним, не перетинаючи видові межі свого еволюційного розвитку. Сучасний «трансгуманізм» окреслює шляхи подолання цієї проблеми, проте занадто прямолінійно й відверто нігілістично до долі самої людини. Філософські питання трансгуманізму майже не торкаються важливості «перехідного періоду» між існуючим станом соціуму й майбутнім трансгуманістичним (постлюдським). Але ж ігнорувати цей чинник «цивілізаційного трансцензусу» не припустимо через фатальність наслідків емерджентного стрибка в постгуманістичний світ. Вже зараз неklasична раціональність (синергетика, системна динаміка, трансдисциплінарність), розширюючи обрії бачення складності дійсності, вимагає ще більшої складності мислення й поведінки людини разом із створюваними нею технологіями. Тому так важливо розвинути зв'язок між онтологіями і когнітивними технологіями на рівні інтегруючих інтелектуальних платформ типу «інтегральний раціоналізм – трансверсальний розум» (ТР).

Цей зв'язок обумовлений не лише перехідним станом світової спільноти до нового світоустрою, але й нерозривним історичним відношенням «людина-буття»: «Якщо сутність техніки, постав як ризик, надісланий буттям, є саме буття, то техніку ніколи не вдасться узяти під контроль просто вольовим людським зусиллям, нехай воно буде позитивним чи негативним. Техніка, чия сутність є саме буття, ніколи не дасть людині подолати себе. Це означало б, що людина стала господарем буття. Буття ж потребує людину, щоб здійснитися саме по собі всесущого і берегтися у якості буття, – бо сутність техніки не може прийти до своєї історичної зміни без допомоги людської сутності» [2, 351].

Отже «трансгуманістична сингулярність», яка розрахована виключно на технологічний прорив, поки що висвічується на онтологічному обрії «буття-мислення» уявним «телеологічним фантомом», але, тим не менше, у

світі створюються експліцитні та імпліцитні передумови для виникнення перехідної трансгресивної ПМС, яка засвідчує напрям руху людства до ери трансгуманізму. Виділимо серед них дві, найбільш суттєві. Перша передумова – це наявність локальних ПМС між природнім та штучним інтелектом, які спостерігаються при «перебуванні» у віртуальній (доповнювальній) реальності та при використанні інтерфейсів «мозок/комп'ютер» (вже незабаром ці технології будуть поєднані й тоді слід вести вже мову про типові ситуації когнітивних інтерфейсів СКІФи). Різноманіття таких ПМС у кіберпросторі створює унікальний «когнітивний полігон» для випробування нових форм мислення, синтезованих на інтелектуальній платформі «IP-TP».

Друга передумова виникає на підґрунті вирішення загальноєвропейської кризи, яка має декілька складових – інтеграційну, міграційну, політичну – а тому спостерігаються ПМС на перетині цих складових як ментально-політичного, так і екзистенційно-культурного змісту. Їх можна характеризувати як локально глобальні ПМС (через їхній вплив на певні регіони світу). Декілька слів про витоки кризи. В останні часи європейський політик почав тиснути на світову спільноту начебто унікальністю (а тому – універсальністю!) створеної у Європі культури прав людини та їх дотримання, але де-не-де припускаючись нав'язування іншим країнам світу «подвійних стандартів» у цьому питанні. Так «права людини», за влучним висловлюванням Ю. Габермаса, набули дещо гіперболічного значення «диктатури цінностей». А вже значно пізніше В. Вельш, відомий через свою парадигму TP, виніс цю проблему у публічну площину питанням «Чи євроцентричні права людини?» [7, 39-43]. Тим, хто обізнаний з його парадигмою TP, неважко буде впізнати у цьому дописі контекстні посилання на її головні засади такі, як подолання «мислення в альтернативах», з'єднання протилежностей у їхньому різноманітті (множинності), диференція відмінностей через їх визнання у гетерогенному та інші: «Ця модель (європейська модель прав людини – авт.) як і колись здатна упоратись з викликами нинішньої ситуації у світовому історичному масштабі. І вона є

єдиною відомою нам моделлю, яка пропонує вирішення цієї ситуації, оскільки вона пристосована до зняття гостроти проблеми. Лише європейська культура у вигляді концепції прав людини розвинула таку концепцію, яка приймає виклик різних відмінностей культур і, враховуючи це, - або якщо сформулювати спрощено: враховуючи їхню несумісність, не апелюючи до філантропних передумов сумісності – дозволяє мислити гарантувати співіснування відмінностей» [7, 42]. Далі Вельш пом'якшує тональність дискурсу, враховуючи ситуативність існування європейської моделі: «Тут зовсім не стверджується у якому-небудь сенсі, що нібито концепція прав людини є взірцем мудрості й що, наприклад, співіснування людей в усі часи належить організувати по цій моделі. Єдине, що ми можемо сказати, так це те, що стосовно співіснування культур до сьогодні ми не знаємо ніякої кращої концепції чи взагалі ніякої концепції до цього часу не знайшли. Але ми не можемо виключати, що людство у наступні віки зможе знайти інші й кращі рішення. Тим не менше, ми не маємо жодного уявлення, як би виглядало таке інше рішення. І у цьому сенсі захист концепції прав людини належить здійснювати як усвідомлено ситуативної, а не вічної» [7, 43].

Наведений приклад з європейською концепцією прав людини засвідчує, що саме вона здатна в умовах «зіткнення цивілізацій» гарантувати «співіснування відмінностей», тобто інтегрувати культурні особливості (й такі, що випливають з філософських, наукових та релігійних поглядів, успадкованих націями через історичні традиції) різних етнічних спільнот. Саме ця обставина дає нам підстави для висновку, що європейська модель прав людини з онтологічної точки зору є імплементацією модусів IP у парадигмальний простір TP [8, 22-33]. У більш широкому розумінні цієї конвенції слід відзначити, що філософським підґрунтям ментальної спорідненості IP і TP є феномен європейської мультиментальності, досліджений у монографії [9, 308-327] з огляду на взаємну доповнюваність європейського адогматизму з TP. Якщо уважно порівняти модальності IP й TP, то виявляється навіть їхній певний збіг, наприклад, трансцендування

можна ототожнити з здатністю ТР до перетинання меж раціональностей, екзистенціювання зі ставленням ТР до цілого у критичній формі його існування (на межі розпаду). То ж й сама імплементація ІР у ТР має цілком природній характер. Особливістю європейської мультиментальності є те, що стосується кожного суб'єкта спільноти з точки зору сприйняття різноманітних цінностей та вибору стилю життя за власним уподобанням. І це цілком відповідає трансверсальності мислення й поведінки європейців. Проте коли екзистенційний тиск на ментальність суб'єкта сприйняття оточення зростає кількісно і якісно, у нього виникає захисна реакція самозбереження власної ідентичності. Саме цей механізм й використовують радикальні політичні сили заради перемоги у боротьбі за владу в деяких країнах Євросоюзу. Але справжнім випробуванням для європейської моделі прав людини стала міграційна криза у вигляді «хвиль іммігрантів». Якщо подивитися на це явище у контексті дескриптивних можливостей когнітивної платформи «ІР-ТР», то виявляється, що доцільним для проведення філософського аналізу міграційної кризи як континентальної ПМС є залучення метафори «фронтір» [10, 66-67]. Поняття фронтіру виходить з історії міграційних процесів, які відбувалися у Америці в XVIII наприкінці XIX століть, коли просування поселенців-піонерів на Дикий Захід, що супроводжувалося оволодінням нових територій, позначалося витісненням з них аборигенів-індійців. З того часу поняття «фронтір» має значення не лише географічного кордону, нехай навіть гнучкого й не маркованого, але й суспільного настрою та психічного стану «людей фронтіру» (згідно з теорією Ф.Д. Тернера, фронтір – це і рухома межа, і як «стан суспільства»). В сучасних умовах міграційної кризи з фронтіром відбулася своєрідна інвертація: почався наступ знедолених війною й бідністю людей на заможний ареал західної цивілізації. Причини, обставини й наслідки цього наступу («гуманітарної трансгресії») можна зрозуміти лише у переплітанні ірраціональних та раціональних чинників конфлікту «бідний Південь – багата Північ» [11]. Отже схема аналізу кризи бачиться такою: ІР обирає відповідну

ситуації метафору й окреслює її пристосованість до умов розвитку ПМС; метафоричний дискурс стає семантичним простором для всебічної аналітики ТР з його модальними логіками (модальностями) для пізнання сутності феномену та пошуку рішення проблеми. Слід ще зазначити, що міграційна криза має не тільки свої екзистенційні виміри як явище, яке наочно спостерігається, але й ще свою «віртуальну тінь» у кіберпросторі, приховану у соціальних мережах, що значно підсилюють динаміку та розширюють феноменологію міграційних потоків. Цей аспект також враховується у взаємодії онтологічних структур платформи «ІР-ТР». Звичайно, до вирішення зазначеної проблеми з іммігрантами ще далеко, але європейська спільнота вже сформувала своє трансверсальне мислення з конструктивною аксиоматикою політико-філософської моделі національного та національно-державного будівництва, розробленої Ю. Габермасом [12].

Таким чином, розглянуті нами передумови зрушення світу до трансгуманізму – наявність складних за суттю буттєвих ПМС та загострення гуманітарних проблем – ставлять на часі нові форми мислення, які б принаймні випереджували зростання складності дійсності й дозволяли здійснювати проектування майбутнього. На нашу думку інтелектуальна платформа «ІР-ТР» відповідає цим вимогам. Вдалося також актуалізувати думку М. Гайдеггера про «подвійну гру мислення» – спочатку як рефлексії (задання обрїю мислення), функції якої приймає на себе ІР, а потім як рефлексії рефлексії (інструменталізація мислення), що стає прерогативою для ТР.

І на останок. Ідея інтегральної філософії, у контексті якої саме й треба сприймати концепцію ІР, дедалі більше набирає обрисів свого втілення в працях прихильників трансдисциплінарності у сучасній епістемології. Прикладом є рух інтегрального співтовариства [13].

Література

1. Хайдеггер М. Бытие и время. – Спб.: Наука, 2006.
2. Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления. – Спб.: Наука, 2007.

3. Лосський М.О. Обґрунтування інтуїтивізму. Світ як органічне ціле / Микола Лосський; перекл. проф. В.М.Петрушова. – Харків: Видавець Савчук О.О., 2016.
4. Петрушов В.М. Філософія європейського адогматизму: парадокс віри С.Кіркегора і SOLA FIDE Л.Шестова /Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук. – Дніпропетровськ, 2008.
5. Проблема раціональності наприкінці ХХ століття: Матеріали V Харківських міжнародних Сквородинівських читань. – Харків: УВС, 1998.
6. Філософські обрії /Тематичний випуск. – Полтава. – 2009. – №21.
7. Вельш В. Євроцентричні ли права человека? // Філософія спілкування: філософія, психологія, соціальна комунікація / Щорічний науково-практичний журнал. – Харків: ХНТУСГ. – 2014. – №7.
8. Вельш В. Трансверсальность. Трансверсальный разум и разум вообще //Культура у філософії ХХ століття: Матеріали IV Харківських міжнародних Сквородинівських читань. – Харків, УВС, 1996. – С.22-33.
9. Петрушов В.М. Європейський адогматизм: історико-філософські ретроспективи, сучасні інтенції. – Харків: УкрДАЗТ, 2007.
10. Войскунский А.Е. Метафори интернета // Вопросы философии. – 2001. – №11. – С.64-79.
11. Неклесса А.И. Сердце тьмы: травматическая инклюзия // Актуальные проблемы экономики и права. – 2015. – №2. – С. 280-295.
12. Вилков В.Ю. Аксиоматика политико-философской модели национального и национально-государственного строительства Юргена Хабермаса // Вопросы философии. – 2017. – №2.
13. Сайт «Интегральное сообщество» <http://allunity.ru/>

ОНТОЛОГИЧЕСКАЯ ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ТЕОРЕТИКО-ФИЛОСОФСКОГО ПОСТРОЕНИЯ ИНТЕГРАЛЬНОГО РАЦИОНАЛИЗМА В ПАРАДИГМАЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО ТРАНСВЕРСАЛЬНОГО РАЗУМА

В.Н. Петрушов

В статье автор развивает интегральный подход к построению онтологических оснований новых форм мышления, которые бы отвечали сложности современного мира. Осуществлен синтез интеллектуальной платформы, состоящей из базовых модальностей интегрального рационализма и трансверсального разума. На примере европейской модели прав человека проиллюстрирована возможность применения предлагаемого подхода к оценке ее эффективности в кризисных условиях. Интегральный рационализм концептуально обоснован автором и выстроен в семантическом поле дескрипции «вера есть энтелехия разума». Здесь не стоит задача «примерения» веры и разума посредством их ипостасей влияния на духовный мир человека. Моральный упадок, который наблюдается в современном мире во многом связан с кризисом мышления не только политического, которое наиболее чувствительно сказывается на глобальных проблемах в мире, но и философского, и научного, где бюрократизм, доминирующее «денежное измерение» достижений на творческой ниве достаточно глубоко сдерживают развитие креативно-когнитивных сфер и технологий. Впрочем, что касается философии, то обесценивание идеологий и разрушение мировоззренческих оснований коснулись и самих философов, о чем говорил в свое время М. Хайдеггер. Современное мышление не отвечает запросам человечества и требуется решительная трансформация в качественно новый ментально-разумный универсум. Автор определяет экзистирование, трансцендирование и феноменологическую редукцию главными модусами интегрального рационализма. Они выступают в качестве средства активизации разумной деятельности. В целом это позволяет рассматривать сложные онтологические ситуации в многомерном ментальном пространстве интегрального рационализма. Цель заключается в формировании мышления,

соответствующего сложности мира, в котором господствуют сверхсложные технологии вместе с технологизированным разумом, но пока еще не способного преодолеть дихотомию «рациональное – иррациональное», благодаря чему человек почти везде оказывается во всевозможных пограничных ситуациях, которые требуют от него и адекватных когнитивных решений. Философским подспорьем ментального единства интегрального рационализма и трансверсального разума выступает феномен европейской мультиментальности, европейский мир движется к трансгуманизму, что означает наличие сложных по своей сущности объективных пограничных ситуаций и заострения гуманитарных проблем – ставят на повестку дня новые формы мышления, которые бы опережали возрастание сложности действительности и позволили осуществлять проектирование будущего. С нашей точки зрения интегральная платформа «интегральный рационализм – трансверсальный разум» отвечает этим требованиям

Ключевые слова: интегральный рационализм, трансверсальный разум, мультиментальность, пограничная ситуация, интеллектуальная платформа, кризис.

THE ONTOLOGICAL IMPLEMENTATION OF THE THEORETICAL- PHILOSOPHICAL OF THE INTEGRAL RATIONALISM CONSTRUCTION AT THE PARADIGM SPACE OF THE TRANSVERSAL REASON

V. Petrushov

The article develops an integral approach to the construction of ontology. The basis of new forms of thinking that would meet the challenges of Modern world. Synthesis of an intelligent platform, consisting of the basic modalities of integral rationalism and transversal reason. On the example of the European model of human rights. The possibility of applying the proposed approach to assessment of its effectiveness in crisis conditions.

The integral rationalism, conceptually substantiated by the author and had built in the semantic field of the description “the faith is the entelechy of the reason”.

Modern thinking does not meet the needs of humanity and needs to be transformed into a qualitatively new mental-rational universe. The author considers the existence, the transcendence and the phenomenological reduction as the main manifestations of integral rationalism. It acts as a means of the activating sensible activities. In general, this allows us to consider complex ontological situations at the multidimensional mental space of the integral rationalism.

The author shapes the thinking which corresponds to a complex world, where have dominated supercomplex technologies along with the technological reason, but which has not yet able to overcome the “rational-irrational” dichotomy. The philosophical basis of the mental unity of the integral rationalism and the transversal reason is the phenomenon of the European multimentality.

The European world is moving towards transhumanism, which has connected with the presence of complex border situations and sharpening of humanitarian problems. Therefore, new forms of the reason come out at the agenda, which outstrip the complexity of the reality and allow us to design the future. The author believes that the integral platform of the “integral rationalism - transversal reason” meets that requirements.

Keywords: the integral rationalism, the transversal reason, borderline situations, the intellectual stage, the crisis.